

103. VANA-VIRTUSU mõis (Schloß Werder, Alt-Werder). Rüütlimõis.
Hanila k/n, kolhoos "Lääne Kalur" (Hanila kihelkond).

Peahoone on hävinud. Säilinud on hoone kõrge sokkel keldriga, mis rekonstrueeritud sööklaks-kohvikuks. Hoone oli keskmise suurusega paekivist XVIII saj. II poole barokkhoone. Ta omas suurejoonelisi barokkstiilis kahhelahjusid, maalingutega seinapindu ja laeplafoone saalis, uste kohal supraporte.

Kõrvalhooneid võrdlemisi arvukalt, nad paiknevad võrdlemisi hajali, vaid üksikud on seotud peahoonega ansambliliselt. Osa hooneist hävinud, olulisemad on:

Tall-laut on hoonetekompleks, kus domineerivad mõned pikad hooned. Kõik ehitused kaasajal tugevalt ümber ehitatud. Algselt olid ehitused krohvitud paekivihooned. Üks ehitustest on viilkatusega, millel katusekivikate, kitsad astmelise profiiliga viilu- ja räästakarniisid. Viilu all on eenduv, lai ja profileeritud vööga vahekarniis. Ehitusterühm võib pärineda XIX saj. II poolest.

Ait on pikk krohvitud paekivihoone, mille algne katus ei ole säilinud. Kogu hoone esifassaad on liigendatud kaaristuga, kus äärmised on kaarpetikud, nende vahel on 10 ava kõrge kaarega, mis toetuvad neljatahulistele sammastele. Kaaristu taga on ulualune. Hoone võib pärineda XIX saj. algusest või ka XVIII saj. lõpust.

Valitsejanaja on keskmise suurusega ühekordne krohvitud paekivihoone, millel on ruum lakas. Hoonet katab seintest kõrgem poolkelpkatus, katteks pilliroog ja laast. Omab eenduvaid ja lai profiileeritud räästa- ja viilukarniisid poolviilu kelbakolmnurga all. Poolviilu külgedel on karniis kitsam. Katuses on mõlemis fassaadis keskteljel hilisem väike katuseaken, kae-

tud viilkatusega. Hoone aknad on keskmise suurusega, seejuures poolviilu aknad on pea ruudukujulised. Akende algne raamistik on muudetud. Katusele ulatuvad sümmeetriliselt kahe mantelkorstna massiivsed piibud, kaunistatud vahevöö, simsi ja karniisiga otsal. Ehitust, mida iseloomustavad massiivsed proportsioonid, võib pidada XVIII saj. II poole või lõpuveerandi ehituseks, tõenäoliselt samaealiseks peahoonega.

Ait-kuivati on suur ja massiivne kahekordne maakivihoone, millel kividevahed laialt krohvitud ja dekoreeritud graniidikilustikuga. Hoonet kattis kõrge poolkelpkatus, mille räästad ja poolviil omavad profileeritud eenduva kitsa karniisi. Poolviilu all kulgeb lai krohvitud vahevöö. Hoone nurkadel on samuti väga laiad krohvitud nurgaliseenid. Aknad paiknevad korrapäraselt, on suured ja ruudukujulised, ümbritsetud laiade krohviääristega. Akende ridades puuduvaid asendavad petikaknad krohvitud põhjaga. Ühes poolviilus on suur, meisterlikult töödeldud dolomiidist kuningakroon.

Hoonet võib lugeda klassitsistlikuks ehituseks, ta otsviilus on ehitusdaatum: 1841 ja meistri nimi: Jürgen Kamps.

Väravahoone on stiilne barokkehitus. Tema keskosa on kahekordne mille alakorrus on laia ja väga kõrge väravaga, mis kaetud kõrge kaarega, kaar kaunistatud lukukiviga. Värava läbisõit oli kaetud puitlaega, ning tema peal on väike korrus. Kahel pool väravaehitust liituvad väikesed, ühekordsed valvuriruumid. Põhikorpuse oli kaetud viilkatusega, tiibehitused järsu kaldega ühepoolse katusega. Katuseräästad on eenduavad, omavad kitsa profileeritud vöö, kusjuures põhikorpuse omab külge- ja peahoone poole suunatud fassaadides karniisist madalamal veel laia, profileeritud vöö. Viimane fassaadidest on peafassaadiks. Siin toetavad vööd kaks kõrget pilastrit kahel pool väravat, mis krepivad korrustevahelist ja tiibhoonete viilualust kitsast,

profileeritud vahekarniisi, mis väravaavas moodustab kaarte kandade aluse talumivöö. Keskosa viilus on ovaalne aken, tiibhoonetel on esifassaadis kõrge kaarega aknad. Sissepääs neisse ruumidesse toimub värava läbisõidu siseküljelt.

Ehitus on paekivist ja krohvitud. Ta võib pärineda XVIII saj. II poole keskelt, olles ilmselt peahoonega samaealine.

Hoone rannas, mille otstarve määramata, on suur krohvimata maa-kiviehitus, mille nurgad on laotud suurtest, puhtalt tahutud paekividest kvaadritest hambuvalt. Puhtalt tahutud plokkidega on laotud ka kõrge kaarega suured ukseavad, poolviilu uks ja seda ääristavad väikesed ümaraknad. Hoonet kattis poolkelpkatust, millel on lai, eenduv ja profileeritud paest raidkivikarniis külgfassaadides ning poolviilu kelbakolmnurga all. Hoone ehitusaeg on dateeritud suure raidkiviplaadiga dolomiidist. Selle ääred on rihveldatud, nurgad kaunistatud lilledega. Ehitusdaatum on 1833.

Park ei ole suur, paikneb põhiosas peahoone ees, millele on suunatud väravast sirge, lai tee keskteljele. Kahel pool teed paikneb terrassiline esiväljak, mis oli selgepiiriliselts regulaarses stiilis barokkaed, ilmselt ehispöösaste ja lilleparteeritega. Säilunud vaid vaevumärgatavad terrassid. Selliselt kujundatud pikk esiväljak on ristkülikukujuline. Puud on vaid fooniks. Peahoone tagafassaadile on suunatud teine rintee pika lehtpuualleega maanteelt, mis lõpeb väikese väljakuga hoone taga. Siin mõned vabamalt paigutatud puudegrupid. Kolmas sirgtee suundub tagaväljakule hoone läänepoolse otsafassaadi suunal. Väikseid puuderühmi on kõrvalhoonete ümber. Valitsevad tammed, saared, on hobukastaneid. Seega on park põhijoontes regulaarne, pärinedes planeeringult veel XVIII saj. lõpust. Pargi seisund on halb, on risustust.

Külastatud viimati 1974.a., pildistatud 1965. ja 1972.a.

Vana-Virtsu
mõis.
Valitsejamaja.

Vana-Virtsu mõis.
Kuivati

Vana-Virtsu mõis.
Värav.